

Đèn lồng ở Hội An

--- Hoài Trang ---

Đến phố cổ Hội An vào đúng đêm 14 âm lịch, du khách dễ có cảm giác ngỡ ngàng trước một thế giới lung linh huyền ảo dưới ánh sáng của các ngọn đèn lồng. Một tập quán của 300 năm trước đã trở về với thị xã nhỏ bé này vừa đem lại thu nhập cho nhiều người dân vừa giữ cho Hội An một sắc thái văn hóa riêng hấp dẫn du khách.

Thợ đèn lồng

Ngay góc ngã tư đường Trần Phú - Lê Lợi, khiêm tốn ở một khung cửa hẹp là một dàn gỗ nhỏ giăng mắc đủ kiểu đèn lồng để trưng bày. Trên sàn nhà, trên móc, bàn ghế treo lủng lẳng và bày đầy những khung đèn lồng, lụa gấm, keo dán... Thân mật mời khách vào nhà, ông Quang (chủ nhà) nói: "Một chủ hàng nhỏ vừa làm đèn vừa làm luôn cả khung nhiều khi không kịp ra đèn để bán, mẫu mã cũng không được phong phú. Nghề này đòi hỏi rất nhiều tỉ mỉ". Ngọc Thuyền, con của ông Quang, còn đi học nhưng đã là cánh tay phải đắc lực của bố. Thuyền thành thạo trong mọi khâu: bôi keo, trải vải cho đều để dán, cắt vải. Công việc tưởng dễ dàng nhưng thật sự không đơn giản, bởi không khéo vải bọc đèn không căng đều, bị nhún. Sau khâu dán, đèn trông đã thành hình nhưng còn một loạt công việc phải làm ở khâu làm nguội: làm viền, làm tua và tiện các đuôi đèn...

Công đoạn quan trọng của nghề làm đèn lồng là khung (sườn). Anh Văn Bá Đức, chủ một cửa hàng đèn lồng trên đường Lê Lợi, bảo: "Tùy kích cỡ của đèn mà nan tre được sử dụng dài bao nhiêu centimet, người ta gọi là nan 13, 20, 30, 35, 48, 72 và cũng theo đó mà gọi đèn loại 8 nan, 12, 16, 20, 22 hoặc 24 nan chứ không tính bằng đường kính". Người thợ cả thường phải liếc mắt xem đèn có cân đều và là người chỉnh cuối cùng trước khi đan chỉ để giữ khoảng cách đều nhau giữa các nan.

Chúng tôi tìm đến thôn Trường Lệ, xã Cẩm Châu để xem tận mắt những người thợ làm nghề vót nan. Một cái rựa nhỏ, chung quanh đầy những ống, thanh tre đã được chọn, ngâm, người thợ thoăn thoắt vốt cho đến khi từng thanh tre trơn nhẵn. Cũng tùy hình dáng đèn mà nan vót nhiều kiểu khác nhau: đèn tròn nan phải cong đều, đèn củ tỏi (khinh khí cầu) thì phải đầu dày, đầu mỏng, khéo léo cho trăm nan phải giống nhau. Anh Đức Thành, vốn là thầy giáo dạy học ở Cẩm Kim, chùa hai bàn tay, cười:

"Làm nan cực lắm, tay nhà giáo mà chai thế này đây. Ở đây chỉ làm mang tính chất gia đình, anh em trong nhà rồi thuê thêm một vài thợ".

Nói đến nghề làm khung đèn, hiện nổi tiếng nhất ở Hội An có thể kể gia đình ông Ba và ông Phước Hàn, hai nơi cung cấp khung đèn cho nhiều chỗ làm đèn bán tại Hội An và thường có nhiều mẫu mới. Ông chủ cơ sở Phước Hàn (phường Minh An) cho biết vừa quảng cáo một cặp đèn mới cho khách nhưng mẫu mã vẫn còn là bí mật. Từ khâu vót nan đến làm phay, gia đình và thợ tập trung thường xuyên khoảng sáu người làm, vừa thủ công vừa có cả máy hỗ trợ. Ông Phước Hàn bảo bố ông ngày xưa cũng làm nghề vót nan, đan rổ đan thúng, ông cụ giờ đã mất, còn ông mới trở lại nghề xưa được vài năm nay.

Hồi sinh

Cách đây vài năm, khi sáng kiến khôi phục việc thắp đèn lồng mang lại hiệu quả thì không chỉ những ngày lễ hội mà tất cả các đêm 14 âm lịch, mọi sinh hoạt của thị xã nhỏ bé này đã quay về với tập quán của 300 năm trước cùng những ngọn đèn lồng huyền ảo trước các hiên nhà. Nghề làm đèn lồng hồi sinh và bắt đầu phát triển, các nghệ nhân đã sáng tạo những kiểu đèn lồng làm thủ công không những đảm bảo về thẩm mỹ, nét văn hóa á Đông mà còn mang đậm nét của dân phố cổ hiện thời. Ông Tăng Ngọc Thu, chủ cửa hàng 109 đường Trần Phú, kể: "Sáng kiến có lẽ bắt đầu từ lúc một người bạn của tôi lấy cái... tờ cá dán giấy, vẽ làm lồng đèn treo trước cửa. Một du khách người Anh nhìn thấy và đòi mua bằng được. Hôm sau một người ở khách sạn lại đến mua tiếp nhưng đòi đèn phải xếp được, giá bao nhiêu cũng mua. Chính từ nhu cầu này, chiếc đèn cổ định, trước ở vành miệng dùng gỗ hoặc ống nước đục lỗ ghim nan tre vào, đã được nghiên cứu sử dụng tre hoặc gỗ, phay luôn cả răng để các nan khép kín thành vòng cung có thể xếp gọn lại theo kiểu kéo dù". Tùy chất liệu vải bọc mà mỗi đèn mang một ánh sáng khác nhau: đỏ, vàng, cam, sặc sỡ, vui vẻ hay tím, xanh, huyết dụ đậm thắm, nhu mì...

Anh Đức nói: "Mặc dù ngày càng cạnh tranh nhiều, giá hạ nhưng nghề làm đèn lồng có thể nuôi được nhiều người: người trồng tre, vót nan, thợ tiện gỗ, công dán, người bỏ tiền ra kinh doanh...". Giá đèn không đắt lắm (khoảng từ 6.000 - 100.000 đồng/cái tùy loại), khách Tây thường mua để mang về nước chơi hoặc tặng nhau vì đèn đẹp và mang đậm nét á Đông; người Việt thì thường dùng để trang trí nội thất, nhà hàng, quán ăn hoặc hai bên bàn thờ. Đã có nhiều đèn lồng của Hội An được xuất bán ở nhiều nước trên thế giới, nhiều nhất là Pháp. Ông Thu, ông Quang cho biết khách hàng quen thường có các bảng đánh số kích cỡ đèn kèm theo mẫu vải, cứ thế cần loại nào là gửi

email sang đặt hàng...

Người lành nghề trung bình vót khoảng 200 nan là kiếm được 20.000 đồng/ngày. Công dán một cái đèn từ 1.000 - 1.500 đồng, một người có thể dán 10 - 20 cái/ngày. Anh Thành bảo gia đình anh làm mỗi ngày cũng kiếm được 50.000 - 70.000 đồng, còn như gia đình ông Thu thì một tháng thu trên dưới bốn triệu đồng. Nghề làm đèn lồng không chỉ giải quyết được công ăn việc làm cho người dân mà còn đem lại cho Hội An một sắc thái văn hóa riêng hấp dẫn du khách.